

Hea lugeja!

Õigusteaduse ülesanne on õiguse kui realselt eksisteeriva sotsiaalse fenomeni igakülgne ja süsteemne uurimine selle kriitilise ja enesekriitilise interpretatsiooni ja argumenteeritud järeldamise abil. Selles ajakirja väljaandes on autorid keskendunud oma uurimistöös õigusemõistmise tulemuse – kohtuotsuse – analüüsimisele. See ei ole kerge ülesanne. Meie Riigikohuski on õigusemõistmise üldistavast sisustamisest hoidunud ja eelistanud kasuistlikku lähenemist. Siiski on Riigikohus ühes oma lahendis leidnud, et õigusemõistmise all tuleb mõista põhiseadusega ja seadusega kohtu pädevusse antud ülesandeid, eelkõige tsiviilvaidluste lahendamist, kuriteo või väärteo toime pannud isikute süü kindlakstegemist ja neile karistuse mõistmist ning avaliku võimu asutuste aktide seaduslikkuse kontrollimist. Ilmselt puudub sajabrotsendiline selgus kohtuotsuste enda tähendusest meie rahvuslikus õiguskorras. Küll ei tohiks kahelda selles, et nii lahendus (otsus) kui ka lahenduseni viiv tee (menetlus) peavad olema õiged (loe: kehtivale õigusele vastavad).

Kui siduvad või kuipalju eeskujuga pakkuvad peavad siis kohtuotsused olema? M. Mikiver ja N. Siitam leiavad oma analüüsis ühe Euroopa Kohtu otsuse kohta, et selles jäävad ebaselgeks mitmed kohtu järeldused. Teisisõnu on see tähelepanek sellest, et otsuses sisalduv argumentatsioon vajaks täiendamist. Kas selline otsus pakub edaspidi eeskujuga? A. Värv leiab, et tema poolt valitud kohtuotsusel on oluline mõju edasisele kohtupraktikale, sest otsusega loodi enam selgust senisele olukorrale, kus ühte ja sama seadusesätet rakendades jõuti pidevalt vastandlike tulemusteni. Ilmselt on tegu head eeskujuga otsusega. J. Lahe ja I. Kull leiavad, et ühes kohtuotsuses esitas Riigikohus näidisloetelu nn erandlikest asjaoludest. Kuid pärast seda on Eestis tsiviilasju lahendavad kohtud üsna täpselt (loe: siduvalt) Riigikohtu poolt erandlike asjaolude sisustamist (ehk pelgalt näidisloetelu) järginud. Seega on tsiviilkohtud käsitanud Riigikohtu otsuses toodud näiteid ammendava loeteluna. Tulemuseks on järgnenud kaasustes hagejate nõuete rahuldamata jätmine, kui selles puuduvad juba nimetatud erandlikud asjaolud. Otsus on pakkunud „väga tugevat“, lausa pretsedendipõhist eeskujuga.

Esimene näide räägib ilmselt sellest, et otsuse eeskujuga võtmine oleks ennatlik; teine näide aga sellest, et otsusega on tehtud tubli samm õigusselguse suunas; kolmas näide aga Riigikohtu otsusele lausa pretsedendi tähenduse omistamisest.

Meie õiguskultuur on seadusõigusel tuginev õiguskultuur, kus *starting point* õigusele vastava lahenduse leidmiseks peab saama alguse objektiivselt, kehtivast õigusest. Vaieldamatult on pretsedentidega seotuse eeliseks õiguskindlus. Kuid ka pretsedente ei kasutata õiguse rakendamise lihtsustamiseks. Pretsedentidega valitakse hoolikalt, vaadatakse nad veelkord läbi, võrreldakse asjaolusid. Kuid suureks ohuks on isegi pretsedendiõigusega õiguskordades see, et õigusemõistmine võib jõuda surnud punkti ja ei arvesta enam piisavalt kaasuse ainulaadsust ja eripära.

Leian, et meie jaoks peab kohtuotsus sisaldama vastavust õigusele. Kui see on nii, siis pakkuvad kõik juba tehtud otsused eeskujuga. Ja mida kõrgema kohtuastme poolt see tehtud on, seda tähelepanelikum ja otsust arvesse võttes tuleb selliste otsuste suhtes olla. Samas ei ole mõeldav, et me kohtute poolt langetatud otsustega seaksime tõkkeid tõlgendamisele (asja arusaadavaks tegemisele tõlgendaja subjektile), argumenteerimisele (asja arusaadavaks tegemisele teistele) ja otsuste väärtuspõhisusele, väärtustele, mis võivad olla ajas ja ruumis muutuvad.

R. Dworkini „Õiguse impeeriumist“ leiame mõtte, mis minu arvates väga hästi ja õigesti iseloomustab mandri-euroopaliku ja *common law*’liku mõtlemisviisi lähenemist: ”Küsimusele, millist kooskõla varasemate otsustega õigus nõuab, on vastuseks, et õigused ja kohustused tulenevad varasematest otsustest ning neid arvestatakse juriidilistena mitte ainult siis, kui õigused ja kohustused on esitatud *expressis verbis*, vaid ka siis, kui need on tuletatavad sellistest isikliku ja poliitilise kõlbluse põhimõtetest, mida otsused oma õigustusena eeldavad.”

Soovin lugupeetud autoritele jätkuvat huvi kohtuotsuste vastu ja kohtunikele *curia advisare vult*.

Raul Narits